

Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
Mustafa Kemal University Journal of the Faculty of Education
Yıl/Year: 2024 ♦ Cilt/Volume: 8 ♦ Sayı/Issue: 14, s. 103-121

DİNLEME/İZLEME EĞİTİMİ İLE İLGİLİ LİSANSÜSTÜ TEZLER DÜZEYİNDE SUNULAN ÖNERİLER (2015-2021 ARASI)

Dr. Aydın ÖNAL

Batum Türk Okulu, aydonall@gmail.com

Orcid: 0000-0002-0930-9122

Prof. Dr. Sedat MADEN

Bayburt Üniversitesi, sedmaden@gmail.com

Orcid: 0000-0002-8024-8182

Özet

Ana dili olarak Türkçe eğitimi alanında hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerindeki dinleme/izleme ile ilgili önerilerin eğilimlerini belirlemek için yapılan bu çalışma, nitel araştırma yöntemine göre kurgulanmıştır. Araştırmanın verisini oluşturan lisansüstü tezlerdeki önerileri belirlemek için doküman ve içerik analizi teknikleri bir arada kullanılmıştır. Çalışmanın materyali Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden elde edilmiştir. Çalışmanın materyalini elde etmek için Ulusal Tez Merkezi'ndeki tez arama kısımlarına Türkçe, Türkçe öğretimi, dinleme/izleme, dinleme/izleme öğretimi, dinleme/izleme eğitimi anahtar kelimeleri yazılmış ve 2015-2021 arası yıl kısıtlaması konularak izinli tezler dikkate alınmıştır. Araştırma sonucunda, lisansüstü tezlerde dinleme eğitimi ile ilgili 637 önerinin sunulduğuna ulaşılmıştır. Bu öneriler içinde en fazla dinleme öğretimi süreciyle ilgili öneri getirildiği tespit edilmiştir. Dinleme/izleme öğretimi süreciyle ilgili olarak metin, etkinlik, materyal, program/kazanım, ölçme ve değerlendirme, strateji, yöntem ve teknik, dinleme türleri, farkındalık, dinleme stratejileri, duyuşsal unsurlar, ortam, ders dışı faaliyetler ve diğer derslerden yararlanma başlıklarının ön plana çıktığı görülmüştür. Daha sonra araştırmacılara, öğretmenlere ve öğretmen adaylarına yönelik öneriler takip ettiğine ulaşılmıştır. En az önerilerin ise aile ve öğrencilere sunulduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, dinleme/izleme, öneri, lisansüstü tez.

THE TENDENCIES OF SUGGESTIONS IN POSTGRADUATE THESES RELATED TO THE FIELD OF LISTENING/WATCHING LEARNING: BETWEEN 2015-2021

Abstract

This study, which was conducted to determine the tendencies of suggestions about listening/watching in master's and doctoral theses prepared in the field of teaching Turkish as a mother tongue, was designed according to the qualitative research method. Document and content analysis techniques were used together to determine the suggestions in the postgraduate theses that constitute the data of the research. The material of the study was obtained from the National Thesis Center of the Council of Higher Education. In order to obtain the material of the study, the keywords Turkish, Turkish teaching, listening/watching, listening/watching education, listening/watching education were written in the thesis search sections in the National Thesis Center, and the theses with permission were taken into account by placing a year restriction between 2015-2021. As a result of the research, it was found that 637 suggestions about listening education were presented in postgraduate theses. Among these suggestions, it was determined that the most suggestions were made about the listening teaching process. Regarding the listening/watching teaching process, the headings of text, activity, material, program/outcome, measurement and evaluation, strategy, method and technique, listening types, awareness, listening strategies, affective elements, environment, extracurricular activities and benefiting from other courses come to the fore. was found out. Afterwards, it was found that he followed the suggestions for researchers, teachers and teacher candidates. It was determined that the least suggestions were offered to families and students.

Key Words: Turkish education, listening/watching, suggestion, postgraduate thesis.

Giriş

Dinleme, sözlü iletişim sürecinin temel unsurlarındandır. İletişimin temel dayanağı olmasının yanı sıra ana dili kullanımı ilk olarak dinleme becerisiyle kazanılmaktadır (Güneş, 2016; Maden, 2013; Osada, 2004; Özbay ve Melanlıoğlu, 2012). “Dinleme becerisi okul öncesi dönemde, aile ve yakın çevre ile informal öğrenme ortamlarında kazanılmakta ve okulda geliştirilmektedir. Dinleme ve birlikte kullanılan izleme becerileri de insanların okul öncesi evreden itibaren bilgi edinmek ve öğrenmek için kullandığı yollardan biridir” (Maden ve Önal, 2020). Bu bakımdan dinleme becerilerinin geliştirilmesi bireylerin bilgi edinmesinde ve ait olduğu topluma uyum sağlamasında son derece önemlidir.

Gelişen teknolojiyle beraber telefon, tablet, bilgisayar vb. iletişim araçlarını Z kuşağı aktif olarak kullanmaktadır. Bu iletişim araçları göze ve kulağa hitap ettiği için dinleme/izleme becerisi bu süreçte daha fazla kullanılmaktadır. Dijital platformlardaki bilgi yığınları içinden işe yarar içerikleri seçmek ve bunları zihinde anlamlandırmak için dinleme becerisinin yeterli düzeyde kazanılmış olması gerekmektedir. Öğrencilerin dinleme/izleme süreçlerinin farkında olması ve bu süreçte uygulanabilecek stratejileri bilmesi öğrencilere hem sözlü iletişim sürecinde hem de dijital platformlardaki faaliyetlerinde üstünlük sağlayacaktır. Aksi takdirde “dinleme becerisinde sorun yaşayan çocuklar konuşma, okuma ve yazma becerilerini edinmekte zorlanır” (Doğan, 2013: 153).

Dinleme/izleme becerisini öğrenciler okulda ve günlük yaşamlarında daha fazla kullandıkları (Göğüş, 1978; Petress, 1999; Robertson, 2004) için bu becerinin öğretiminin de nitelikli olması gerekmektedir. Dinleme/izleme becerisinin geliştirilmesinde öğretim programı, ders kitapları ve öğretmen uygulamaları gibi temel unsurlar belirleyici olmaktadır. Bunların yanı sıra dinleme/izleme becerisinin öğretiminin niteliğinin ve veriminin artmasında bilimsel araştırmalar da önemli rol oynamaktadır. Bu bakımdan dinleme becerisi ve eğitimi birçok bilimsel çalışmaya konu edilmektedir. Ancak akademik çalışmalar arasında lisansüstü tezler diğerlerinden farklı olarak incelediği unsurları daha kapsamlı ve detaylı ele aldığı için ortaya koyduğu bulgular, sonuç ve öneriler yol gösterici olmaktadır. Alanyazında dinleme becerisi ve eğitiminin lisansüstü tezlerde ne düzeyde ve hangi yönlerden ele alındığını inceleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Örneğin Soyucok (2022) 2000-2020 yılları arasında dinleme becerisi üzerine hazırlanan lisansüstü tez çalışmalarının bibliyometrik analizini yapmıştır. Ercan Güven (2022) 2001-2022 yılları arasında tamamlanmış anlama becerilerini konu alan doktora tezlerini değerlendirmiştir. Göçer ve Bıyık (2022) 2022 yılı mayıs ayında kadar dinleme becerisi ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların genel görünümünü ortaya koymuştur. Kardaş ve Çetinkaya (2020) 2005-2017 yılları arasında dinleme eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü tezlerle birlikte tüm akademik çalışmaların eğilimleri üzerine bir araştırma yapmışlardır. Doğan ve Özçakmak (2014) dinleme becerisinin eğitimi konusunda 1998-2013 yılları arasında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerini incelemişlerdir. Topçuoğlu Ünal ve Özer (2014) ise 1995 yılı sonrası dinleme ile ilgili yazılan kitaplar, bildiriler, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezlerini ele alıp incelemiştir.

Yukarıdaki araştırmalar dinleme/izleme becerisi ve eğitimi ile ilgili tezleri konu, yıl, üniversite, tür, örneklem gibi değişkenler açısından inceleyip değerlendirmiştir. Fakat lisansüstü tezlerde araştırmacıların sundukları önerileri çeşitli açılardan bütüncül bir bakış açısıyla değerlendiren bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak önerilerin incelenmesine yönelik çalışmalarla dinleme eğitimi ile ilgili eksiklikler ve geliştirilmesi gereken hususlar ortaya konulmuş olacaktır. Ayrıca yapılacak araştırmalarla Türkçe ders kitabı yazarlarına, program hazırlayıcılarına ve öğretmenlere de fayda sağlanacağı düşünülmektedir. Bu gerekçeler ile araştırmada, ana dili Türkçe eğitimi alanında hazırlanmış lisansüstü tezlerdeki dinleme/izleme becerisine yönelik ortaya konulan önerilerin tespit edilmesi ve incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

- 1) Dinleme/izleme eğitimi ile ilgili önerilerin yıllara göre dağılımı nasıldır?

- 2) Dinleme/izleme eğitimi ile ilgili önerilerin konulara göre dağılımı nasıldır?
- 3) Araştırmacılara yönelik önerilerin konulara göre dağılımı nasıldır?
- 4) Öğretmenlere yönelik önerilerin konulara göre dağılımı nasıldır?
- 5) Ailelere yönelik önerilerin konulara göre dağılımı nasıldır?
- 6) Öğrencilere yönelik önerilerin konulara göre dağılımı nasıldır?

Yöntem

Araştırmada, içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde veriler, önceden belirlenmiş veya süreç içerisinde ortaya çıkan temalar altında toplanarak, detaylı ve derinlemesine analiz edilir. (Krippendorff, 1980; Merriam, 1998; Patton, 2002; Yıldırım ve Şimşek, 2011). İçerik analizi; metinlerin, söylemlerin, davranışların veya diğer gözlemlenebilir verilerin incelenmesinde kullanılan güçlü bir araçtır (Miles ve Huberman, 1994). Bu doğrultuda araştırmada, 2015-2021 yıllarını kapsayan ana dili Türkçe eğitimi dinleme/izleme öğrenme alanıyla ilgili lisansüstü (yüksek lisans/doktora) tezlerdeki öneriler alanyazın ve süreç içinde ortaya çıkan kod, kategori ve temalar çerçevesinde incelenerek değerlendirilmiştir.

Çalışma Materyali

Araştırmanın materyalini, 2015-2021 yıllarını kapsayan ana dili Türkçe eğitimi dinleme/izleme öğrenme alanıyla ilgili lisansüstü (yüksek lisans/doktora) tezler oluşturmaktadır. Belirtilen tarih aralığının seçilmesinde, dinleme/izleme ile ilgili araştırmaların bu yıllar arasında daha fazla yapılması etkili olmuştur (Aydeniz ve Haydaroğlu, 2021; Önal ve Maden, 2021; Soyucok, 2022). Araştırmada incelenen lisansüstü tezler Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1. Dinleme Eğitimi ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

Sıra No	Yıl	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
1	2015	6	2	8
2	2016	4	-	4
3	2017	4	1	5
4	2018	6	2	8
5	2019	22	1	23
6	2020	8	4	12
7	2021	5	1	6
Toplam		55	11	66

Tablo 1’den görüleceği gibi, 55’i yüksek lisans ve 11’i doktora tezi olmak üzere dinleme/eğitimi ile ilgili toplam 66 lisansüstü tez çalışmanın materyalini oluşturmaktadır.

Veri Toplama

Çalışmanın verileri Ulusal Tez Merkezi’nden elde edilmiştir. Verileri toplamak için Dinleme/izleme Eğitimi Öneri Değerlendirme Formu kullanılmıştır. Formda yıl, tür (yüksek lisans, doktora), tez adı, konu ve öneriler başlığı bulunmaktadır. Formun geçerliğini belirlemek amacıyla Türkçe eğitimi alanında 2 uzmandan görüş istenmiştir. Uzmanlar formun içerik ve şekil yönünden yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Ardından form, 20 tez ile pilot uygulamaya tabi tutulmuştur. Pilot uygulama sürecinde 2 araştırmacı tezlerden elde edilen verileri forma ayrı bir şekilde Excel programı aracılığıyla yazmıştır. Araştırmacılar, önerileri forma işlerken tezlerdeki aynı konuyla alakalı önerileri dikkate almamıştır. Ayrıca bir cümlede birden fazla konuyu kapsayan öneriler

forma ayrı bir şekilde yazılmıştır. Veri girişi bittikten sonra farklı bir alan uzmanı ortaya çıkan verileri karşılaştırmıştır. Bu işlemin sonucunda, Dinleme/izleme Eğitimi Öneri Değerlendirme Formu'nun veri toplama aracı olarak asıl kullanılacağına karar verilmiş olup asıl uygulamaya geçilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, 2015-2021 arasında kısıtlamasız ve ana dili Türkçe öğretimi dinleme/izleme öğrenme alanıyla ilgili lisansüstü tezler dikkate alınmıştır. Yabancılara Türkçe öğretimi ve iki dilli alanlarla ilgili tezler incelemeye alınmamıştır. Araştırmanın verilerine ulaşmak için Ulusal Tez Merkezi'ndeki tez arama kısımlarına; Türkçe, Türkçe öğretimi, dinleme/izleme, dinleme/izleme öğretimi, dinleme/izleme eğitimi anahtar sözcükleri yazılmıştır. Ayrıca Ulaşılan tezler Dinleme Eğitimi Öneri Değerlendirme Formu'na yazılmıştır. Bu doğrultuda, 82 lisansüstü tez belirlenmiştir. Tezler üzerinde yapılan kontroller sonucunda, dinleme/izleme öğrenme alanını kapsamayan ve yabancılara Türkçe öğretimi ve iki dilli alanlarla ilgili tezler için 2 alan uzmanının görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda 16 lisansüstü tez araştırmadan çıkartılmıştır. Geriye kalan 66 lisansüstü tez analiz edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplam 66 lisansüstü tez, içerdiği öneriler doğrultusunda içerik analizi yöntemine uygun olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda dinleme/izleme öğrenme alanıyla doğrudan ilişkilendirilen 637 öneri belirlenmiştir. Tespit edilen öneriler /izleme öğrenme alanının temel kavramları ve konuyla ilgili alanyazın çalışmaları doğrultusunda kod, kategori ve temalara ayrılmıştır. Son olarak da çalışmanın anlaşılabilirliğini artırmak için tablolar ve şekillerden yararlanılmıştır.

Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla çeşitli adımlar atılmıştır. Baxter ve Jack'in (2008) ifade ettiği gibi bir çalışmayı güvenilir kılmak için verilerin zaman içinde tutarlılığı, bağımsız uzmanlar veya puanlayıcılar arasındaki uyum ve iç tutarlılık önem taşır. Bu doğrultuda, çalışmada önerilerin kodlamasında tutarlılığı sağlamak ve zaman içinde gözden kaçmış verilerin olup olmadığını belirlemek adına, kodlama işlemi üç hafta arayla kodlayıcılar tarafından iki kez gerçekleştirilmiştir. Kodlayıcıların ayrı ayrı yaptığı kodlamalar daha sonra bir araya getirilmiş ve çalışmanın verileri elde edilmiştir. Bunların yanı sıra verilerin analizi esnasında bir nitel araştırma uzmanı yardımıyla kodlamalar yapılmış, bu kodlamalar arasındaki tutarlığın Miles ve Huberman'ın (1994, s. 64) güvenilirlik formülüne göre (Güvenirlik= Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) .90 olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada şeffaflığı sağlamak adına, veri setinin oluşturulma süreci ve verilerin analizindeki adımlar ayrıntılı ve gerçekçi bir biçimde açıklanmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında, lisansüstü tezlerdeki öneriler araştırmanın amacı doğrultusunda incelenerek sunulmuştur.

Dinleme/izleme eğitimi ile ilgili önerilerin yıllara dağılımı

Dinleme/izleme eğitimiyle ilişkili önerilerin yıl, tür (yüksek lisans/doktora), konularına göre dağılımı Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2. Dinleme/izleme eğitimi ile ilgili önerilerin konulara göre dağılımı

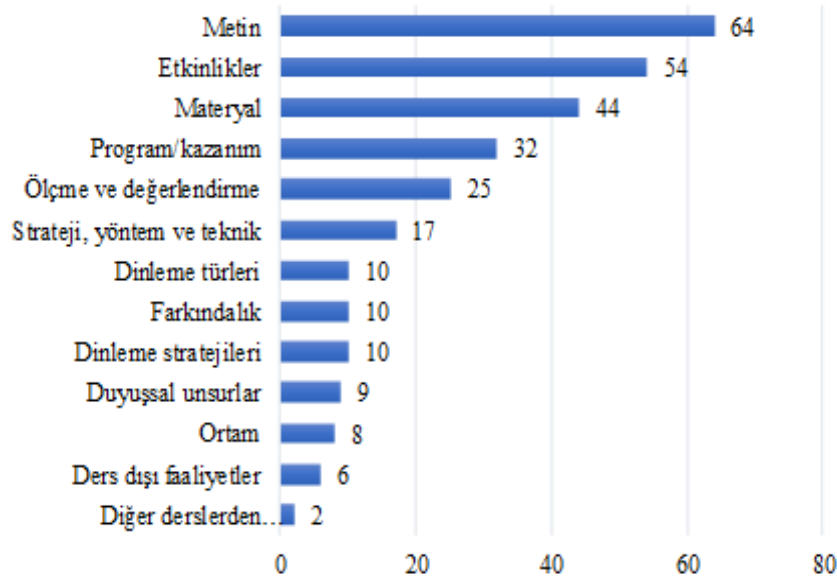
Konu	Yıl							Tür		Toplam
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	YL	Doktora	
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	
Dinleme/izleme öğretimi süreciyle ilgili öneriler	48	32	14	33	88	52	24	202	89	291

Araştırmacılara yönelik öneriler	33	15	18	29	56	29	13	146	40	193
Öğretmenlere yönelik öneriler	24	4	8	10	38	21	19	86	42	124
Aile ile ilgili öneriler	2	2	-	3	10	1	4	18	4	22
Öğrencilere yönelik öneriler	2	-	-	-	1	2	3	5	3	8
Toplam	109	53	40	75	193	105	63	457	178	637

Tablo 2’de görüleceği üzere dinleme/izleme eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalarda en çok dinleme/izleme öğrenme-öğretme süreciyle (f=291) ilgili öneri sunulduğu tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla araştırmacılara (f=193) ve öğretmenlere ve öğretmen adaylarına yönelik (f=124) aile (f=22) ve öğrencilere (f=8) yönelik öneriler takip etmektedir.

Dinleme/izleme öğretimi süreciyle ilgili önerilerin konulara göre dağılımı

Dinleme/izleme öğrenme-öğretme süreciyle ilgili önerilerin konulara göre dağılımı Şekil 1’de gösterilmiştir:

Şekil 1. Dinleme/izleme öğretimi süreciyle ilgili önerilerin konu dağılımı

Şekil 1’den anlaşılacağı gibi göre en fazla metin (f=64) özellikleri ve seçimi üzerine öneri sunulmuştur. Bunu sırasıyla etkinlikler (f=54), materyal (f=44), program/kazanım (f=32), ölçme ve değerlendirme (f=25), strateji, yöntem ve teknik (f=17), dinleme türleri (f=10), farkındalık (f=10), dinleme stratejileri (f=10) ve duyuşsal unsurlar (f=9) ile ilgili konuların takip ettiği tespit edilmiştir. Öte yandan dinleme/izleme ile ilgili hazırlanan tezlerde ortam (f=8), ders dışı faaliyetler (f=6) ve diğer derslerden yararlanma (f=2) ile ilgili daha az öneri sunulmuştur.

Araştırmacıların sundukları öneri konularından ve bu konularla ilgili öneri ifadelerinden bazıları Tablo 3’te gösterilmiştir:

Tablo 3. Dinleme/izleme öğretimi süreciyle ilgili öneriler

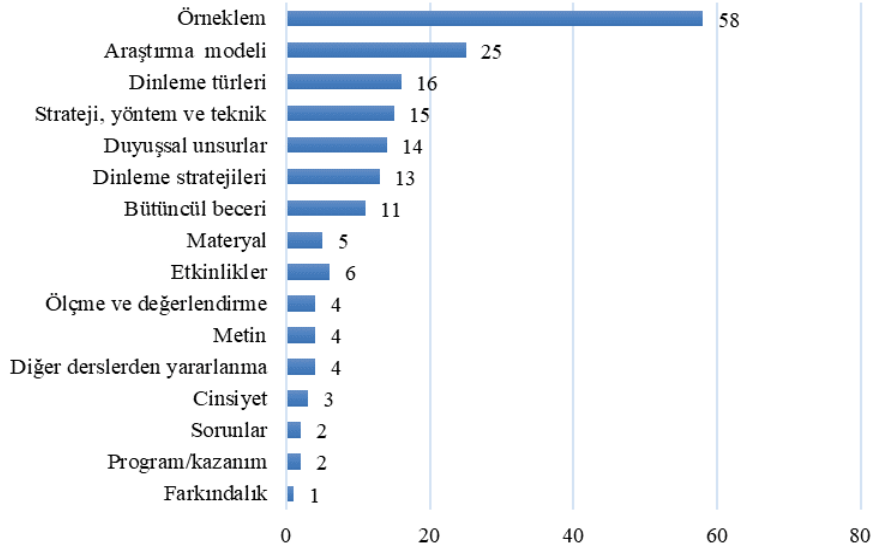
Öneri konuları	Öneri ifadeleri
Metin	Dinleme metinlerinin öğrenciye görelilik ilkesine uygun hazırlanması
	Dinleme etkinliklerinde metin türlerinin çeşitliliğinin dikkate alınması
Etkinlikler	Etkinliklerin kolaydan zora doğru hazırlanması
	Etkinliklerin öğrencileri dinleme sürecine katacak şekilde hazırlanması
Materyal	Materyallerin farklı türlerde ve dinleme süreci dikkate olarak tasarlanması
	Dinleme sürecinde dijital ortamların kullanımı
Program/kazanım	Uygulama yapmaya dönük kazanımların hazırlanması
	Programda dinleme becerilerine ilişkin kazanımların artırılması
Ölçme ve değerlendirme	Dinleme becerisinin ölçme ve değerlendirmesinin bütüncül bir şekilde yapılması
	Metin altı soruların Bloom Taksonomisindeki basamaklara göre dengeli dağıtılması
Strateji, yöntem ve teknik	Dinleme çalışmalarında çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanılması
	Tekrarlayan dinleme alıştırmalarının kullanılmaması
Dinleme/izleme stratejileri	Dinleme öncesi, sırası ve sonrasında kullanılacak stratejiler sınıf seviyesine göre planlanması
	Dinleme stratejileri derslerde etkin kullanılabilir.
Farkındalık	Dinlemeye becerisine yönelik toplumsal bir bilinç oluşturulması
	Öğretim sürecinde dinleme becerisinin öneminin kavranması
Dinleme türleri	Farklı türlerde dinleme çalışmalara yer verilmesi
	Eleştirel dinleme etkinliklerinin yaşam gerçeklerine uygun hazırlanması
Duyuşsal unsurlar	Dinleme tutumlarının belirlenmesinde öğrencilere çeşitli ölçekler uygulanabilir.
	Dinleme kaygısı problemine ilişkin çeşitli türde öğrencilerin ilgisini çeken çalışmaların yapılması
Ortam	Dinleme eğitimine uygun fiziki şartların sağlanması
	Etkili dinlemeye uygun ortamların oluşturulması
Ders dışı faaliyetler	Dinleme/izleme etkinliklerinin sosyal hayata içerecek uygulamalar içermesi
	Dinleme becerisinin gerçek yaşama dönük problem durumları etrafında geliştirilmesi
Diğer derslerden yararlanma	Tüm derslerde dinlemeye yönelik yeterli zaman ayrılması
	Disiplinler arası bir yaklaşım dikkate alınıp dinleme etkinlikleri tasarlanması

Tablo 3'ten anlaşılacağı üzere lisansüstü tezlerdeki dinleme/izleme öğretimi sürecine ilişkin öneriler konu bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bununla birlikte metin ve etkinlikler ile ilgili daha çok öneri sunulduğu tespit edilmiştir. Özellikle metinlerin öğrencilerin seviyesine ve ilgisine göre seçilmesine ilişkin öneriler verildiği görülmüştür. Metinlerin yanı sıra etkinliklerin de iletişim odaklı olmasına ve öğrenciyi dinleme/izleme sürecinde aktif kılmasına ilişkin öneriler

bulunmaktadır. Bununla beraber dinleme/izleme sürecinde gerek basılı gerekse dijital materyallerin kullanılmasıyla ilgili önerilere de yer verildiği anlaşılmıştır. Bu konuya dair önerilerde kullanılacak materyallerin gerçek yaşama dönük ve öğrencilerin ilgisini çekecek nitelikte olması gerektiği ifade edilmiştir. Materyal dışında aktif öğrenme tekniklerinden, dinleme/izleme stratejilerinden yararlanılması ile beraber öğrencilerin dinleme/izlemeyle ilgili duyuşsal niteliklerinin öğretim sürecinde dikkate alınması gerektiği üzerine öneriler getirildiği belirlenmiştir.

Araştırmacılara yönelik önerilerin yıllara göre dağılımı

Araştırmacılara yönelik önerilerin konulara göre dağılımı Şekil 2’de gösterilmiştir:

Şekil 2. Araştırmacılara yönelik önerilerin konu dağılımı

Araştırmacılara yönelik önerilerin konulara göre dağılımı Şekil 2’de görülmektedir. Bulgulara göre en fazla örneklem (f=58) üzerine önerilerde bulunulmuştur. Bunu araştırma modeli (f=25), dinleme türleri (f=16), strateji, yöntem ve teknik (f=15), duyuşsal unsurlar (f=14), dinleme stratejileri (f=13), bütüncül beceri (f=11), materyal (f=5), etkinlikler (f=6), ölçme ve değerlendirme (f=4), metin (f=4), diğer derslerden yararlanma (f=4) ve cinsiyet (f=3) konularının takip ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca sorunlar (f=2,) farkındalık (f=1) ve program/kazanım (f=1) ile ilgili daha az öneri sunulduğu bulgular arasındadır.

Araştırmacılara sunulan öneri konularından ve bu konularla ilgili öneri ifadelerinden bazıları Tablo 4’te gösterilmiştir:

Tablo 4. Araştırmacılara yönelik örnek öneriler

Öneri konuları	Öneri ifadeleri
Örneklem	Farklı sınıf düzeylerinde çalışmaların yapılması
	Çeşitli sosyo-ekonomik niteliğe sahip çalışma gruplarda araştırmaların yürütülmesi
Araştırma modeli	Dinleme, alışkanlığını etkileyen unsurlara yönelik nitel çalışmaların yapılması

	Eleştirel dinleme becerisine yönelik deneysel çalışmalar yapılması
Dinleme türleri	Çeşitli dinleme türlerine ilişkin araştırmaların yürütülmesi Eleştirel dinleme becerisinin farklı yönlerine yönelik yeni araştırmaların yapılması
Duyuşsal unsurlar	Dinlediğini anlamaya etki eden duyuşsal ve psikolojik faktörlerin araştırılması Dinleme öz yeterliği konularında çalışmaların yapılması
Strateji, yöntem ve teknik	Dinlediğini anlamada etkili olabilecek yöntem ve teknikler üzerine deneysel çalışmalar yapılması Aktif öğrenme tekniklerinin dinleme sürecinin tüm boyutlarına etkisine ilişkin araştırmalar yürütülmesi
Dinleme/izleme stratejileri	Dinleme/izleme stratejileri eğitiminin diğer öğrenme alanlarına etkisinin araştırılması Dinleme/izleme stratejilerinin dinleme başarısını ve öz yeterlik algısını artırmada etkisini ortaya koyan çalışmaların yapılması
Bütüncül beceri	Dinleme becerisini geliştirmek için diğer dil becerilerinin öğretimi sürecinde yapılması gerekenlere yönelik çalışmalar yürütülmesi Dinleme/izleme başarısının diğer dil becerilerine faydasının araştırılması
Değişkenler	İletişim sürecinde dinleme becerisini etkileyecek değişkenlerin araştırılması Etkin dinlemenin başka yordayıcılarına yönelik çalışmalar yürütülmesi
Etkinlikler	Eğitsel oyun içeren etkinliklerin dinlediğini anlama becerisi etkisinin araştırılması Eleştirel dinleme becerisinin geliştirilmesi amacıyla kullanılabilir dijital etkinliklere yönelik araştırmalar yapılması
Materyal	Dinleme etkinliklerini içeren zengin materyaller geliştirilerek nicel araştırmalar yürütülmesi Dijital materyallerin dinleme becerisine etkisinin araştırılması
Diğer derslerden yararlanma	Dinleme becerisindeki gelişimin diğer dil becerileri, Türkçe dersi ve diğer dersler üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik araştırmalar yapılabilir. Dinleme becerilerindeki değişimler diğer derslerle ilişkili olarak nasıl geliştiği araştırılabilir.
Metin	Öğrencilerin dinlemekten/izlemekten hoşlandıkları metin türlerinin araştırılması Farklı metin türlerinin dinleme/izleme sürecine etkisinin incelenmesi
Ölçme ve değerlendirme	Dinlediğini anlama sürecinin tüm boyutlarını ölçen araştırmaların yapılması Dinleme kazanımlarının ölçme değerlendirmeye uygunluğunu araştıran çalışmaların yapılması
Cinsiyet	Cinsiyetin dinlediğini anlama becerisine etkisine ilişkin çalışmaların yapılması

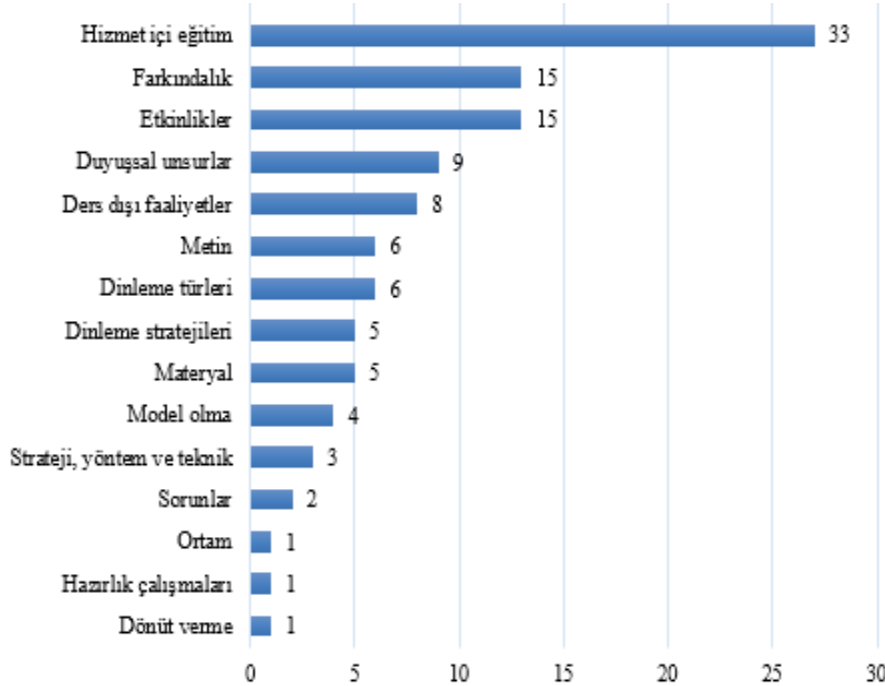

	Farklı cinsiyetler lehine oluşan anlamlı farklılığın nedenlerinin araştırılması
Program/kazanım	Dinleme/izleme kazanımlarının uygulanabilirliğine ilişkin çalışmaların yürütülmesi
	Kazanımların sınıf seviyesine uygunluğuna yönelik öğretmen görüşlerinin alınması
Dinleme sorunları	Dinlemeyi sürecini olumsuz etkileyen unsurların tespitine yönelik araştırmaların yapılması
	Öğrencilerin sınıf seviyelerine göre dinleme problemlerinin tespitine ilişkin çalışmaların tasarlanması
Farkındalık	Dinleme/izleme becerilerini içeren araştırmaların çıktıları üzerine çalışmalar yapılması

Tablo 4'te görüldüğü gibi araştırmacılar dinleme/izleme öğrenme-öğretimi süreci ile ilgili farklı örneklerde ve araştırma modelleri kullanılarak yeni ve güncel çalışmaların yapılmasını önermişlerdir. Ayrıca dinleme/izleme sürecinde duyuşsal unsurların etkili olduğu, yapılacak çalışmalarda da bu konu üzerinde durulması gerektiği ifade edilmiştir. Bunların yanı sıra dinleme/izleme türlerinden, stratejilerinden, yöntemlerinden ve çeşitli materyallerden faydalanılması gerektiği öneriler arasında yer almıştır. Yine Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın eksik yönlerine dikkat çekilerek öğrenme-öğretme sürecinde dair açıklama ve amaç-kazanımların dinleme/izleme unsurları açısından güncellenmesi üzerine önerilerin getirildiği tespit edilmiştir.

Öğretmenlere yönelik önerilerin konulara göre dağılımı

Öğretmenlere yönelik önerilerin konulara göre dağılımı Şekil 3'te gösterilmiştir:

Şekil 3. Öğretmenlere yönelik önerilerin konu dağılımı

Öğretmenlere yönelik önerilerin konulara göre dağılımı Şekil 3'te görülmektedir. Bulgulara göre en fazla hizmet içi eğitim (f=33) faaliyetleri üzerine öneri sunulmuştur. Bunu farkındalık (f=15), etkinlikler (f=15), duyuşsal unsurlar (f=9), ders dışı faaliyetler (f=8), metin (f=6), dinleme

türleri (f=6), dinleme stratejileri (f=5), materyal (f=5), model olma (f=4), strateji, yöntem ve teknik (f=3) ve sorunlar (f=2) ile ilgili konuların takip ettiği tespit edilmiştir. Öte yandan dönüt verme (f=1), hazırlık çalışmaları (f=1) ve ortam (f=1) ile ilgili konularda daha az öneri getirildiği de ulaşılan bulgular arasındadır.

Araştırmacıların öğretmenlere sundukları öneri konularından ve bu konularla ilgili öneri ifadelerinden bazıları Tablo 5'te gösterilmiştir:

Tablo 5. Öğretmenlere yönelik örnek öneriler

Öneri konuları	Öneri ifadeleri
Hizmet içi eğitim	Öğretmenlere dinleme becerisi ile ilgili hizmet içi eğitimler verilmesi Dinleme/izleme stratejileri konusunda hizmet içi eğitimler verilmesi
Farkındalık	Öğretmenlerin dinleme/izleme becerisinin önemini fark etmeleri sağlayacak etkinliklere yer vermesi Öğrencilerin dinleme becerisinin önemini fark etmeleri sağlayacak etkinliklere yer vermesi
Etkinlikler	Dinleme eğitimi etkinlikleri derslerde geçirilmemeli, öğretmenler tarafından önemle uygulanmalıdır. Öğretmenlerin, dinleme etkinliklerinde öğrencileri uygulama sürecine aktif kılması
Duyuşsal unsurlar	Öğrencilerin dinleme tutumlarını geliştirmek için sınıf içi ve dışı çeşitli çalışmalar yapılması Öğretmenlerin eleştirel dinlemeye yönelik öğrencileri motive etmesi
Ders dışı faaliyetler	Dinleme becerisini geliştirecek günlük yaşama dönük çalışmalar yapılması Öğretmenlerin dinleme/izleme becerisini geliştirmek için öğrencileri şiir dinletisi, sinema, tiyatro gibi etkinliklere yönlendirmesi
Metin	Dinleme sürecinde çeşitli türde metinlere yer verilmesi Seviyeye göre seslendirilmiş dinleme metinlerinin derslerde kullanılması
Dinleme türleri	Dinleme türleri dikkate alınarak uygun metinlerin kullanılması Farklı dinleme türlerine ilişkin uygulamaların yürütülmesi
Dinleme/izleme stratejileri	Öğretmenlerin estetik dinleme stratejilerini derste aktif bir şekilde kullanması Öğrencilerin metne göre hangi stratejiyi kullanacağını öğretilmesi
Materyal	Öğretmenlerin dinleme becerisinin eğitimine yönelik zengin uyarınlı materyal tasarlaması Öğrencilerin ilgisini dikkate alınarak dijital teknolojilerden yararlanması
Model olma	Dinleme sürecinde öğrencilere model olunması Eleştirel dinleme/izleme becerisinin geliştirilmesine yönelik rol model olunması
Strateji, yöntem ve teknik	Dinleme türleri çerçevesinde yöntem ve stratejilerin kullanılması Çeşitli öğretim yöntemleri ile her öğrencinin öğrenme stiline hitap edilmesi
Sorunlar	Dinlemeyi olumsuz etkileyen faktörlerin göz önünde bulundurulması Dinlediğini anlama sürecinde öğrenciden kaynaklanan duyuşsal sorunların kaynağının tespit edilmesi
Ortam	Dinleme sürecinin doğru bir şekilde yürütülmesine yönelik ortam hazırlaması
Hazırlık çalışmaları	Dinleme öncesi hazırlık çalışmalarını eksiksiz yapılması
Dönüt verme	Dinleme sürecinde etkinliklerine geri dönüt vermesi

Tablo 5'ten anlaşılacağı üzere araştırmacılar öğretmenlerin dinleme/izleme öğretimi sürecini daha iyi yönetebilmeleri için hizmet içi eğitim almaları gerektiğini önermişlerdir. Ayrıca

öğretim sürecinde öğretmenlerin çeşitli dinleme materyallerinden, strateji, yöntem ve tekniklerinden faydalanmalarına ilişkin öneriler getirmişlerdir. Yine dinleme/izleme sürecinde farklı dinleme türlerinin yanı sıra dinleme/izleme stratejilerinin kullanılmasına dair öneriler de sunulmuştur. Bunlarla birlikte öğrencilerin duyuşsal özellikleri de dikkate alınarak ders kitabı dışında iletişim odaklı dinleme/izleme eğitimi etkinliklerinin tasarlanmasına yönelik öneriler dile getirilmiştir.

Ailelere yönelik önerilerin konulara göre dağılımı

Araştırmacıların dinleme/izleme eğitimi ile ilgili ailelere 22 farklı öneri sundukları belirlenmiştir. Ailelere yönelik sunulan öneriler Tablo 6'da gösterilmiştir:

Tablo 6. Ailelere yönelik öneriler

Öneri konuları	Öneriler
Model olma	Aileler dinleme kurallarına yönelik çocuğa örnek olmalı
	Ailenin etkin bir dinleyici olması ve bunu çocuğuna göstermesi gerekir
	Etkili dinleme noktasında iyi bir dinleyici olma konusunda çocuklara örnek olmalı
	Eleştirel dinleme konusunda örnek davranış sergilenmesi gerekir
	Katılımlı dinleme yapmaya ilişkin örnek davranış sergilenmesi gerekir
	Anne ve babanın dinleme sürecinde birlikte çocuklara model olmalı
Aile içi etkinlikler	Aileler sesli kitap okuyarak çocuklarının dinlediklerinden anladıklarını sormalı
	Ailelerin düzenli dinleme çalışması yapmalı
	Ailelerin çocuklarla beraber radyo programları dinlemeli
	Ebeveynlerin oyunlar aracılığıyla dinleme kurallarını öğretmeli
Aile eğitimi	Ailelerin çocuklarla beraber tiyatro ve film izleme faaliyetlerine katılması gerekir
	Ebeveynlerin çocuklarına masal ve öykü vb. anlatmalı
	Ailelere, aktif dinleme tekniklerinin öğretilmesi için eğitim verilmeli
	Öğrenci velilerinin dinleme becerisinin rolü, önemi vb. konularda bilgilendirilmeli
	Çocukların düşüncelerini ve hislerini daha iyi ifade edebilmeleri için ebeveynlere eğitimler verilmeli
Farkındalık	Ailelere yönelik kitap okuma kulübü çalışması vasıtasıyla etkili dinleme öğretilmeli
	Aile üyeleri birbirini dikkatle dinlemesi ve anlaması için eğitimler verilmeli
	Aileler, dinleme hatalarını fark edip tedbirleri almalı
	Ailelerde, dinleme becerisinin geliştirilebilmesine ilişkin farkındalık oluşturulmalı
Strateji, Yöntem ve teknik	Ailelerin çocuklara dinlemenin önemine yönelik farkındalık oluşturacak davranışlar sergilemesi gerekir
	Ailelerin dinleme stratejilerini geliştirici dinleme etkinlikleri yapmalı
Materyal	Aileler çocuklarına evde dinleme eğitimi verirken basılı ve dijital kaynaklardan sıklıkla faydalanmalı

Tablo 6'da görüleceği üzere dinleme/izleme eğitimine ilişkin ailelerin eğitimi (f=6), model olma (f=6) ve aile içi etkinlikler (f=6) konuları üzerine daha çok öneride bulunulmuştur. Bunu da farkındalık (f=3), strateji, yöntem ve teknikler (f=1) ve materyal (f=1) ile ilgili konuların takip ettiği görülmüştür.

Bulgulara göre özellikle dinleme/izleme öğretimi sürecinde ailelerin çocuklara model olmasına yönelik öneriler sunulmuştur. Ayrıca aile içinde çeşitli materyaller yoluyla oyunlaştırılmış bir şekilde dinleme/izleme eğitimi etkinliklerinin yapılması önerilerde geçmektedir. Bunların yanı sıra ailelerin dinleme/izleme becerisine yönelik farkındalıklarının ve bilgilerinin artırılması için eğitimlere katılmalarının teşvik edilmesi yönünde öneriler de tezlerde yer almıştır.

Öğrencilere yönelik önerilerin konulara göre dağılımı

Araştırmacıların dinleme/izleme eğitimi ile ilgili olarak öğrencilere için 8 farklı öneri sundukları tespit edilmiştir. Bu önerilerin tamamı Tablo 7’de gösterilmiştir:

Tablo 7. Öğrencilere yönelik öneriler

Öneri konuları	Öneriler
Farkındalık	Öğrenciler dinleme becerisinin önemini fark etmeli
	Öğrenciler günlük hayatta çeşitli dinleme durumlarını gözlemlemeli
	Öğrenciler, dinlemenin anlama becerisinde önemli yeri olduğunu fark etmeli
Aktif olma	Öğrenciler, dinleme becerilerinin ders başarısını da artırdığının farkına varmalı
	Öğrenciler katılımlı dinleme yapmalı
Dinleme Stratejileri	Öğrenciler dinleme sürecinde sorular sormalı ve empati kurmalı
	Öğrenciler belli bir amaca yönelik dinleme ve izleme yapmalı
	Öğrenciler müzik dinlerken ve televizyon izlerken dinleme stratejilerini uygulama çalışmaları yapmalı

Tablo 7’de görüleceği üzere dinleme/izleme ile ilgili öğrencilere için farkındalık (f=6), aktif olma (f=2) ve dinleme/izleme stratejilerini kullanma (f=2) konularında öneriler sunulduğu tespit edilmiştir. Araştırmacılar öğrencilerin dinleme/izleme becerisinin öneminin farkında olması gerektiğini, bunun için de dinleme stratejilerini kullanarak aktif bir şekilde dinleme/izleme öğretimi sürecine dâhil olmalarını önermişlerdir.

Tartışma ve Sonuç

2015-2021 yılları arasında ana dili olarak Türkçe eğitimi alanında hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerindeki dinleme/izleme ile ilgili önerilerin eğilimlerini belirlemeyi amaçlayan araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmada, 2015-2021 yılları arasında 55’i yüksek lisans ve 11’i doktora olmak üzere dinleme/izleme eğitimi ile ilgili öneri sunan 66 tez çalışmasının yapıldığı tespit edilmiştir. Veri kaynağındaki tezlerin çoğunun 2019 yılında hazırlanmış olduğu anlaşılmıştır. Benzer şekilde Soyuçok (2022) lisansüstü tezleri incelediği araştırmasında, 2019 yılında lisansüstü tezlerin daha fazla hazırlandığını belirlenmiştir. Aynı şekilde Aydeniz ve Haydaroğlu (2021), Önal ve Maden (2021) de en çok araştırmanın 2019 yılında yapıldığı sonucuna ulaşmıştır. Bunların yanı sıra lisansüstü tezlerin sayısı ile orantılı olarak en fazla önerinin 2019 yılında sunulduğu görülmüştür.

Lisansüstü tezlerde araştırmacılar, tarafından dinleme/izleme eğitimi ile ilgili 637 farklı önerinin ortaya konulduğu anlaşılmıştır. Ayrıca yüksek lisans düzeyinde sunulan öneriler tez sayısı ile orantılı olarak doktora düzeyinden daha fazladır. Konu bakımından değerlendirildiğinde ise en fazla önerinin dinleme öğrenme-öğretme süreciyle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucu araştırmacılara, öğretmenlere ve öğretmen adaylarına, aile ve öğrencilere yönelik öneriler takip etmiştir.

Dinleme/izleme öğrenme-öğretimi süreciyle ilgili önerilerde metin, etkinlik, materyal, program/kazanım, ölçme ve değerlendirme, strateji, yöntem ve teknik, dinleme türleri, farkındalık, dinleme stratejileri, duyuşsal unsurlar, ortam, ders dışı faaliyetler ve diğer derslerden

yararlanma başlıklarının ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Bu bulgu alanyazında lisansüstü tezlerin konu eğilimini inceleyen araştırmaların sonuçlarıyla da büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Örneğin Kardaş, Çetinkaya ve Kaya (2018) konuyla ilgili çalışmada dinleme/izleme becerisine yönelik, 2005-2017 yılları arasında yayınlanan tez ve makalelerde dinlediğini anlama, dinleme stilleri, dinleme ortamları, dinleme farkındalığı, dinleme öğretimi, dinleme etkinlikleri, dinleme strateji, yöntem ve teknikleri, dinleme türleri konularının işlendiği sonucuna ulaşmıştır. Kahtalı ve diğ. (2019) araştırmalarında dinleme ile ilgili tür, yöntem ve teknik, kazanım, metin konuları üzerinde daha çok çalışma yapıldığını tespit etmiştir. Kemiksiz (2017), 2007-2016 arasında dinleme üzerine yazılmış makalelere yönelik çalışmada dinleme strateji, yöntem ve teknikleri, dinleme etkinlikleri, dinleme farkındalığı, dinleme materyalleri, dinleme metinleri ve dinleme stilleri gibi konuların işlendiğini belirlemiştir. Doğan ve Özçakmak (2014) da 1998-2013 yılları arasında hazırlanan lisansüstü tezleri incelediği çalışmalarında konu bakımından strateji, yöntem ve tekniklerin öne çıktığını ortaya koymuştur.

Dinleme/izleme öğretimi süreciyle ilgili öneriler arasında metin seçimi konusunun öne çıktığı belirlenmiştir. Araştırmacılar dinleme/izleme metinlerinin nitelikleri, türleri, kazanımları kapsama düzeyleri ve öğrenci seviyelerine uygunluğuna ilişkin bazı eksiklikler görüldüğünü ifade ederek önerilerde bulunmuşlardır. Bu öneriler doğrultusunda, ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinin gerek nitelik gerekse nicelik açısından birtakım eksiklikler taşıdığı söylenebilir. Alanyazında konuyla ilgili araştırmaların sonuçları da sunulan önerileri desteklemektedir. Örneğin Turan Siviş ve Emiroğlu (2019) dinleme/izleme metinlerinde öğrenciye görelilik, tür dağılımı, söz varlığı ve sesletim bakımından öğretim programında belirlenen ölçütlere genelde uyulmadığını belirlemiştir. Kılıç (2021) dinleme/izleme metinlerinde sınıf seviyesinin pek gözetilmediğini ve bu konuda ders kitaplarında bir standart olmadığını saptamıştır. Gündoğdu (2011) çalışmada dinleme/izleme metinlerinin içeriksel ve biçimsel açıdan, dinleme/izleme becerisini geliştirmeye yönelik bazı yetersizlikler barındırdığı belirlemiştir. Kemiksiz (2016) farklı yayınevlerine ait ders kitaplarında dinleme/izleme metinlerinde hikâye türünün daha fazla tercih edildiğini, bazı kitaplarda ise bu türün gereğinden fazla kullanıldığını tespit etmiştir. Sevim ve Kaya (2016) dinleme/izleme metinlerinin uzun olduğuna ve bu durumun da öğrencinin metni anlamasını güçleştirdiğini ifade etmiştir. Aytan, Güneş ve Uysal (2018) ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinin söz varlığını geliştirmede anlamlı bir etkisinin olmadığını belirlemiştir. Deniz, Tarakçı ve Karagöl (2019) de çalışmalarında dinleme/izleme metinlerinin kazanımları yeterli oranda kapsamadığını tespit etmiştir.

Metin konusu dışında etkinlik, materyal program/kazanım, ölçme ve değerlendirme, strateji, yöntem ve teknik, dinleme türleri, dinleme stratejileri ile ilgili sunulan önerilerde de çeşitli eksikliklerin görüldüğü, bunların da dinleme/izleme sürecini olumsuz etkilediği sıkça vurgulanmıştır. Alanyazında da benzer sorunların dile getirildiği anlaşılmaktadır. Örneğin Süğümlü ve Yüce (2020) çalışmalarında, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) yer alan dinleme/izleme stratejileri ile ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme stratejilerinin tutarlı olmadığını tespit etmiştir. Kaplan (2021) araştırmasında dinleme/izleme becerisine yönelik soruların bilişsel basamaklara göre dengeli bir dağılım göstermediğini, alt bilişsel becerileri ölçmeye yönelik daha çok soruya yer verildiğini ve sınıf düzeyleri ile bilişsel beceri basamakları arasında hiyerarşik bir ilişki olmadığını belirlemiştir. Kurudayıoğlu ve Örgü Yaşar (2014), bazı dinleme/izleme metinlerinde dinleme yöntem ve tekniklerinin kullanımını destekleyen herhangi bir etkinliğin yer almadığını tespit etmiştir. Mert (2013), dinleme/izleme metni başlığında sunulan etkinliklerin bir kısmının farklı dil becerileri ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Özkanal ve Bayrak (2016) da Türkçe dersi öğretim programında yeri olmasına karşın sorgulama, eleştirel düşünme, problem çözme, sentezleme, değerlendirme ve girişimcilik gibi zihinsel becerilere dinleme/izleme etkinliklerinde yer verilmediğini belirlemiştir.

Lisansüstü tezlerde dinleme/izleme eğitimi üzerine yapılan araştırmalar için örneklem, model, dinleme türleri, duyuşsal unsurlar, yöntem ve teknik, dinleme stratejileri, değişkenler, etkinlikler, materyal, metin, ölçme ve değerlendirme, cinsiyet, program/kazanım, dinleme sorunları, farkındalık konularında öneriler sunulduğu tespit edilmiştir. Dinleme becerisi birçok araştırmacının da ifade ettiği gibi dil becerilerinin içinde öğretilimsel açıdan geri planda kalmaktadır. Zira konuyla ilgili araştırmalarda da dinleme öğretimi üzerine sınırlı sayıda çalışma yapıldığı ifade edilmektedir (Varışoğlu, Şahin ve Göktaş, 2013; Coşkun, Özçakmak ve Balci, 2011; Sevim ve İşcan, 2012). Ancak son zamanlarda dinleme öğretimi üzerine yapılan çalışmaların artış gösterdiği de belirtilmelidir (Soyuçok, 2022; Doğan ve Özçakmak, 2014). Bu bağlamda araştırmacılar önerileri ile dinleme becerisinin önemli bileşenlerinden olan dinleme türleri, duyuşsal özellikler, yöntem ve teknikler, dinleme stratejileri, etkinlik, materyal, metin, ölçme ve değerlendirme, program/kazanım, dinleme sorunları ile ilgili var olan çalışmaların yetersizliğine değinmiş ve yeni araştırmalara rehber olmaya çalışmışlardır.

Öğretmen ve öğretmen adaylarına yönelik hizmet içi eğitim, farkındalık, etkinlikler, duyuşsal unsurlar, ders dışı faaliyetler, metin, dinleme türleri ve stratejileri, materyal, model olma ve dönüt konuları üzerine daha fazla önerinin sunulduğu ortaya konulmuştur. Diğer dil becerilerinde olduğu gibi dinleme/izleme becerisinin geliştirilmesinde öğretmen rehber ve öğretim sürecinde dair izlendikleri yollar belirleyici olmaktadır. Türkçe öğretmenlerinin dinleme/izleme stratejilerine ilişkin bilgisi, dinleme/izleme türlerinden haberdar olması, yapmış olduğu etkinlikler, ortamı tasarlama, hazırlık çalışmaları ve dönüt verebilme yeterliliği ihmal edilen bu becerinin öğretiminde önemli rol oynamaktadır. Zira konuyla ilgili araştırmalarda da öğretmen ve öğretmen adaylarının dinleme/izleme stilleri, strateji, ölçme ve değerlendirme sürecine dair bilgisi ve hazırlık uygulamaları gibi hususlarda bazı eksikliklerinin olduğu tespit edilmiştir (Eyüp, 2019; Göçer ve Çaylı, 2019). Bu eksikler doğrultusunda, Türkçe öğretmenlerinin hizmet içi eğitim alması yönünde öneriler getirilmiştir. Buna karşın Maden ve Önal'ın (2021) hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin araştırmasında, Türkçe öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitimler arasında müstakil olarak dinleme/izleme becerisini konu alan eğitimlere rastlanmadığı belirlenmiştir.

Lisansüstü tezlerde dinleme/izleme eğitimi ile ilgili ailelere yönelik; aile eğitimi, model olma ve aile içi etkinlikler, farkındalık, strateji, yöntem ve teknikler, materyal konularında önerilerin sunulduğu görülmüştür. Dinleme/izleme sürecinde ailenin rolü yadsınamayacak derecede büyüktür. Çünkü dinleme/izleme eğitimi ilk olarak aile ortamında başlamaktadır. Bunun bilincinde olan ailelerde yetişen çocukların dinleme/izleme becerilerinin diğer çocuklara nazaran daha iyi bir düzeyde geliştiği söylenebilir (Aricı, 2016; Güneş, 2016; Melanlıoğlu, 2012; Özbay, 2005). Araştırmacılar da ailelerin çocuklara dinleme/izleme konusunda model olması ve bu yönde aile içi etkinlikler yapmasına ilişkin önerilerde bulunmuşlardır. Bunların yanı sıra ailelerin dinleme/izleme öğretiminde rolü olduğu gibi öğrencilerin de birtakım sorumlulukları vardır. Öğrenciler dinleme/izleme sürecine etkin katılım göstermelidir. Bunun için de öğrenciler, gelişigüzel dinleme/izleme yapmayıp dinleme türlerine uygun olan dinleme/izleme stratejilerini kullanmalıdır. Bu doğrultuda lisansüstü tezlerde farkındalık, aktif olma ve dinleme stratejileri konularında öneriler de yer almıştır.

Araştırma sonucunda 2015-2021 yılları arasında dinleme/izleme eğitimi ile ilgili öneri sunan 55'i yüksek lisans ve 11'i doktora olmak üzere 66 lisansüstü tezin hazırlandığı tespit edilmiştir. Söz konusu tezlerdeki önerilerin daha çok dinleme öğretimi süreciyle ilgili olduğu görülmüştür. Bunu da sırasıyla araştırmacılara ve öğretmenlere yönelik öneriler takip etmiştir. Dinleme öğretimi süreciyle ilgili önerilerin en fazla metin seçimi konusunu içerdiği anlaşılmıştır. Bunların yanı sıra etkinlikler ve materyallerle ilgili önerilere de sıkça yer verilmiştir. Ulaşılan sonuçlar dinleme/izleme sürecinin verimli ve etkin bir şekilde sürdürülmesinde önemli bir payı

olan bu unsurların lisansüstü tezlerde dikkate alındığı göstermektedir. Ayrıca öğretmenlere yönelik önerilerde hizmeti içi eğitim alma konusunun öne çıktığına anlaşılmıştır.

Ulaşılan sonuçlardan hareketle aşağıdaki önerilerde bulunabilir:

- a) Ders kitaplarına dinleme/izleme metinlerinin seçiminde öğrenci düzeyi, hazırbulunuşluğu, dinleme tür ve stratejilerinin kullanımı gibi unsurlar dikkat alınmalıdır.
- b) Dinleme/izleme öğrenme-öğretme sürecinde başvurulan etkinliklerin öğrencilerin gerçek yaşamı göz önünde bulundurularak tasarlanması gereklidir.
- c) Dinleme/izleme materyalleri dijital çağla uyumlu ve çeşitlilik gösterecek şekilde belirlenmelidir.
- d) Dinleme/izleme etkinlikleri ve materyalleri, dinleme/izleme stratejilerinin ve türlerinin uygulanmasına imkân tanıyacak nitelikte olmalıdır.
- e) Öğretmenlerin dinleme eğitimi konusunda güncel bilgi ve uygulamalara hâkim olması önemlidir. Bunun için hizmet içi eğitimlere, konferans, panel vb. eğitimlere katılmalarında fayda vardır.
- f) Dinleme/izleme eğitimi ile ilgili yapılacak yeni çalışmaların ailelerin ve öğrencilerin konuyla ilgili farkındalığını artırmaya ayrıca dinlemenin duyuşsal boyutunu, dinleme tür ve stratejilerini kullanmaya, farklı strateji, yöntem ve teknikleri uygulamaya dönük olmasının gerekli olduğu ifade edilebilir

Kaynakça

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri spss uygulamalı* (6. Baskı). Sakarya Yayıncılık.
- Arıcı, A. F. (2016). Erken çocukluk dil gelişiminde ailenin rolü. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 1(1), 66-78.
- Aydeniz, S. ve Haydaroğlu, M. (2021). Dört temel dil becerisi alanında yapılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 200-216.
- Aytan, T., Güneş, G. ve Uysal, G. (2018). 6.Sınıf Türkçe ders kitabındaki dinleme metinlerinin öğrencilerin söz varlığına, etkisi. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*,1(1), 1-11.
- Baxter, P. & Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers. *The qualitative report*, 13(4), 544-559. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2008.1573>
- Coşkun, E., Özçakmak, H., ve Balcı, A. (2011). Türkçe eğitiminde eğilimler:1981-2010 yılları arasında yapılan tezler üzerine bir meta-analiz çalışması. *Uluslararası Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Kurultayı*. (8-9 Eylül 2011). Sakarya.
- Deniz, K., Tarakcı, R. ve Karagöl, E. (2019). Dinleme/izleme kazanımları açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 18-32.
- Doğan, Y. (2014). *Dinleme eğitimi: Kuram, uygulama, ölçme ve değerlendirme*. Güzel, A. ve Karatay, H. (Eds.), *Türkçe öğretimi el kitabı* (2. baskı, s. 151-180). Pegem Akademi.
- Doğan, Y. ve Özçakmak, H. (2014). Dinleme becerisinin eğitimi üzerine yapılan lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 90-99. <https://doi.org/10.16916/aded.46766>
- Ercan Güven, A. N. (2022). Anlama becerilerini konu alan doktora tezlerinin değerlendirilmesi. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 40-50. <https://doi.org/10.47479/ihead.1078261>

Eyüp, B. (2019). Türkçe öğretmen adaylarının dinleme eğitimi dersiyle ilgili görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(3), 1773-1795.

Eyüp, B. (2020). Türkçe öğretmenleri ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin eğilimleri: Bir içerik analizi (2000-2019). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, 536-558. <https://doi.org/10.29000/rumelide.843489>

Güneş, F. (2016). Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller. Pegem Akademi Yayınları.

Gündoğdu, A. (2011). İlköğretim sekizinci sınıf dinleme metinlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 6(1),1217- 1227. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2028>

Göçer, A. ve Bıyık, T. (2022). Dinleme becerisi ile ilgili yapılan çalışmaların genel görünümü üzerine bir inceleme. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 98-123.

Göçer, A. ve Çaylı, C. (2019). Ortaokul Türkçe derslerinde dinleme becerisinin gelişimine yönelik öğretmen uygulamaları. *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(3), 456-476. <https://doi.org/10.24315/tred.456694>

Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Gül Kitapevi.

Kahtalı Doğan, B., Oğuz, B., Cayhan, C. ve Taşkın, N. (2020). Türkiye’de dinleme eğitiminin geldiği nokta (2017-2019 yılları). *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2(4), 645-663. <https://doi.org/10.47994/usb主.775002>

Kaplan, K. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme becerisini ölçmeye yönelik soruların yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 626-645. <https://doi.org/10.15869/itobiad.836238>

Kardaş, M, Çetinkaya, V. ve Kaya, M. (2018). 2005-2017 yılları arasında dinleme eğitimi üzerine yapılmış akademik çalışmaların eğilimleri üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 21-32.

Kemiksiz, Ö. (2016). Türkçe derslerindeki dinleme metinlerinde dinleme yöntem/teknik- metin türü ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(1), 15-30. <https://doi.org/10.16916/aded.73565>

Kemiksiz, Ö. (2017). Dinleme becerisi üzerine yazılan makalelerin değerlendirilmesi. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, 5(1), 511-531.

Kılıç, F. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinin metin türleri açısından incelenmesi. *TURAN: Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 13(51), 241-251. <https://doi.org/110.15189/1308-8041>

Kurudayıoğlu, M. ve Örgü Yaşar, F. (2014). 6. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarındaki dinleme metinlerinin dinleme yöntem ve teknikleri açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 1-14. <https://doi.org/10.16916/aded.77359>

Krippendorff, K. (1980). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Lüle Mert, E. (2014). Ortaokul Türkçe ders ve çalışma kitaplarında kullanılan dinleme türlerine ilişkin bir inceleme. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 52-73.

Maden, S. (2013). Niçin dinlemiyoruz? Dinleyememe probleminin sosyokültürel analizi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 2(1), 49-83.

Maden, S. ve Önal, A. (2021). Türkçe öğretimine yönelik hizmet içi eğitim faaliyetleri üzerine bir inceleme (2001-2017 arası). *Millî Eğitim*, 50(229), 295-318.

Maden, A. ve Önal, A. (2020). Use of listening strategies in advertising: the case of middle school students. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology*, 16(2), 207-222.

- Melanlıoğlu, D. (2012). Dinleme becerisinin geliştirilmesinde ailenin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(29), 65-77. <https://doi.org/10.21560/spcd.24431>
- Merriam, S. (1998). *Qualitative research and case study applications in education. Revised and expanded from case study research in education*. JB Printing.
- Miles, M, B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage
- Osada, N. (2004). Listening comprehension research: a brief review of the past thirty years. *Dialogue*, 3, 53-66.
- Önal, A.ve Maden, S. (2021). Türkçe eğitimi ile ilgili 2015-2019 yılları arası lisansüstü tezlerin araştırma eğilimleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 929-941. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.879623>
- Özbay, M. (2005). *Bir dil becerisi olarak dinleme eğitimi*. Akçağ Yayınları.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2012). Türkçe öğretim programlarının dinleme becerisi bakımından değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 7(1), 87-97. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2941>
- Özkanal, Ü. ve Bayrak, E. (2016). İlkokul Türkçe çalışma kitaplarındaki dinleme etkinliklerinin zihinsel becerilere göre dağılımı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 201-220.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Petress, C. K. (1999). Listening: A vital skill. *Journal of Instructional Psychology*, 26(4), 261–262.
- Robertson, A. K. (2004). *Etkili dinleme*. (Çev.: E. Sabri Yarmalı). Hayat.
- Sevim, O. ve Kaya, E. (2016). Ortaokul Türkçe dersi dinleme eğitimi etkinliklerinin öğretmen görüşleri açısından incelenmesi: durum çalışması. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 277-296. <http://dx.doi.org/10.19129/sbad.51>
- Sevim, O. ve İşcan, A. (2012). Türkçenin eğitimi ve öğretimi alanında yapılan yüksek lisans tezlerinde geçen anahtar kelimelere dönük bir içerik analizi. *Turkish Studies*, 7(1), 1863-1873. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3101>
- Soyuçok, M. (2022). Dinleme becerisi üzerine hazırlanan lisansüstü tez çalışmalarının bibliyometrik analizi. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 8(1), 66-80. <http://dx.doi.org/10.47714/uebt.1079623>
- Süğümlü, Ü. ve Yüce, S. N. (2020). Dinleme/izleme stratejilerine yönelik karşılaştırmalı bir çalışma: program ve ders kitapları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 202-215. <http://dx.doi.org/10.33692/avrsyad.731880>
- Topçuoğlu Ünal, F. ve Özer, F. (2014). Türkçe öğretiminde dinleme becerisi ile ilgili kaynakça çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 204-206.
- Turan Siviş, B. ve Emiroğlu, S. (2019). İlkokul 1-4.sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin belirlenen ölçütlere göre incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 105-136.
- Varişoğlu, B., Şahin, A. ve Göktaş, Y. (2013). Türkçe eğitimi araştırmalarında eğilimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1767-1781. <http://dx.doi.org/10.12738/estp.2013.3.1609>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (7. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Introduction

It is quite high contribution to listening/watching teaching of the academic studies related to listening/watching education. In line with these studies, in the curriculum and textbooks are to make changes. It also contributes to the teachers from different points of view in the listening/watching teaching process. Among these academic studies, It should be considered more findings, conclusions and suggestions related to listening/watching teaching of postgraduate theses that deal with the subject more comprehensively. In the study, suggestions related to listening/watching in postgraduate and doctoral theses written in the field of Turkish teaching as mother tongue were examined. The absence of studies examining the suggestions in postgraduate theses related to teaching listening/watching in the literature has been effective in conducting this research.

Method:

It was used qualitative research methods to examine the suggestions related to teaching listening/watching in postgraduate and doctoral theses written in the field of Turkish teaching as mother tongue between 2015-2021. The material of the study was acquired from the National Thesis Center. In order to acquire the material of the study, the keywords related to Turkish, Turkish teaching, Turkish education, listening/watching skill, teaching listening/watching and listening/watching education were written in the thesis search sections in the National Thesis Center, and then the theses with permission were considered by placing a year restriction between 2015-2021. It was used in company both of document and content analysis techniques determine the suggestions in the postgraduate theses that constitute the data of the research. Suggestions determined within this framework; It was classified by coding in the way that teaching listening/watching, researchers, teachers and teacher candidates, families.

Results:

It was reached that being mostly related to the listening/watching process of the suggestions in theses in question. This was followed by suggestions for researchers and suggestions for teachers, respectively. It was understood that the suggestions related to the listening process were mostly presented on the subject of the text. In accordance with these suggestions, it can be said that the textbooks and the texts, in which they contain have deficiencies. On the other hand, it was determined that there are many suggestions about activities and materials related to the listening/watching process. It is one of the results reached that these factors, which have an important role continue with the listening/watching process efficiently and effectively, are considered by the researchers. Moreover, it was reached that it is more taken place the subject of in-service training in the suggestions for teachers. In this context, the researchers emphasized that teachers should improve themselves in order to be more useful in the teaching of listening/watching skills.

Discussion and Conclusion:

It was concluded that 637 suggestions were put forward by the researchers in the postgraduate theses related to the field of listening/watching learning. When these suggestions were classified according to their subjects, it was determined that the most suggestions were related to the listening/watching process. This is followed by suggestions for researchers, teachers and teacher candidates, families and students, respectively.

In the suggestions in the postgraduate theses related to the listening/watching process; It was concluded that come to more the forefront subjects such as text, activity, material, program/gain, assessment and evaluation, strategy, method and technique, types of listening, awareness, listening strategies, affective elements, environment, extracurricular activities and benefiting from other lessons. It was reached that the researchers made many suggestions about

the quality of the listening/watching texts, their type, the level of coverage of the gain, and their suitability for the level of the student. In accordance with these suggestions, it was concluded that the listening/watching texts in the textbooks contain important deficiencies in terms of both quality and quantity. Except for the text about the listening/watching process; It was frequently emphasized that there are various deficiencies in the suggestions offered about activity, material program/gain, assessment and evaluation, strategy, method and technique, listening types, listening strategies, and that these deficiencies negatively affect the listening/watching process.

Suggestions for researchers; It was reached that it more offered suggestions related to issues such as sample, model, listening types, affective elements, method and technique, listening strategies, variables, activities, material, text, assessment and evaluation, gender, program/gain, listening problems, awareness. Researchers have suggested that new research should be conducted through different research models with various study groups related to the listening/watching teaching process. Besides, it was understood that the researchers stated in their suggestions that affective elements are effective in the listening/watching process and that this issue should be emphasized in the studies to be done. On the other hand, they suggested that listening/watching strategies, listening/watching types, methods and various materials should be used in future studies.

It was reached that it is more presented related to issues such as, in-service training, awareness, activities, affective elements, extracurricular activities, text, listening types and strategies, material, modeling and feedback. Researchers suggested that teachers should receive in-service training in order to better manage the listening/watching teaching process. Moreover, It was stated that teachers should benefit from various strategies, methods and techniques and materials in the listening/watching teaching process. It was also suggested to the teachers that they should use listening/watching strategies as well as different listening/watching types in the listening/watching process. In addition to these, it was mentioned that different communication-oriented listening/watching activities should be designed apart from the textbook, taking into considered the affective characteristics of the students.

In the postgraduate theses examined in the research; It was reached that it was made suggestions related to issues such as family education, modeling and family activities, awareness, strategy, methods and techniques, and material. First of all, researchers suggested that families should be a model for their children in the listening/watching process. Along with this, they suggested that doing listening/watching activities in a gamified way, using various materials within the family. The researchers stated that it should be made studies for the education of the family in order to increase the awareness and knowledge of the family for listening / watching skills. In addition to these, it is to understood that there are not many suggestions for students. It was determined that the it is presented suggestions related to issues such as awareness, being active and listening strategies. Researchers suggest that students should be aware of the importance of listening/watching skills. For this, they stated that they should be actively involved in the listening/watching process by using listening strategies.